

Главни уредник:

Др Ненад Нинковић, Одсек за историју – Филозофски факултет, Нови Сад

Редакција:

Др Ненад Лемајић, Одсек за историју – Филозофски факултет, Нови Сад
Др Ђорђе Ђурић, Одсек за историју – Филозофски факултет, Нови Сад
Нада Симић Лемајић, Историјски архив „Срем“, Сремска Митровица
Др Петер Шолтес, Историјски институт Словачке академије наука, Братислава
Др Дејана Васин, Нови Сад

Лектор:

Татјана Пивнички Дринић

Превод резимеа:

Љиљана Тубић

Издавач:

Историјски архив „Срем”

Тираж:

500

21000 Нови Сад, Момчила Тапавице 2
Тел./факс: +381 21 499-461

ISSN:1451-3676

СПОМЕНИЦА

ИСТОРИЈСКОГ АРХИВА „СРЕМ”

17

СРЕМСКА МИТРОВИЦА
2018.

Овај број часописа „Споменица историјског архива СРЕМ“
штампан је захваљујући материјаланој помоћи
Града Сремска Митровица и
Покрајинског секретаријата за културу, јавно информисање
и односе с верским заједницама

САДРЖАЈ CONTENTS

ЧЛАНЦИ И РАСПРАВЕ ARTICLES AND TREATISES

Мр Дејан Јакшић <i>Обнова и ујврђивање граница Бодрошке жупаније (1699-1730)</i> 11 Dejan Jakšić, MA <i>Restoration and establishing of borders of the Bodrog county (1699-1730)</i> 21
Жарко Панић, мср <i>Становништво Жабља у XVIII веку</i> 22 Žarko Panić, MA <i>The inhabitants of Žabalj in the 18th century</i> 32
Др Василије Драгосављевић <i>Војвођански Словаци у Организацији југословенских националиста (1923–1929)</i> 33 Vasilije Dragosavljević, PhD <i>The vojvodinian Slovaks in the Organizations of Yugoslav nationalists (1923-1929)</i> 48
Др Небојша Петровић, <i>КПЈ и интелекција у Војводини после Другој светској рат</i> 49 Nebojša Petrović, PhD <i>CPY and the Intellectuals in Vojvodina after the Second World War</i> 64

ПРИЛОЗИ И ГРАЂА
CONTRIBUTION AND MATERIALS

Биљана Лучић, Радослав Ј. Муждека <i>Резултати заштитних археолошких испитивања изведених 2012. године у малој цркви у Сремској Мишровици</i>	67
Biljana Lučić, Radoslav J. Muždeka <i>Results of the protective archeological research carried out in 2012 in Sremska Mitrovica's small church</i>	87
др Милица Кисић Божић, др Дејана Васин <i>На граници два царства у Аустро–турском рату 1716–1718.</i>	88
Milica Kisić Božić, PhD, Dejana Vasin, PhD <i>At the border between the two empires in the Austro-turkish war 1716–1718</i> . .	109
Ненад Ђокић, мср <i>Принудна најлаша пореза у Сремској Мишровици 1873–1878.</i> <i>Порез на земљу</i>	110
Nenad Đokić, MA <i>Forced Tax collection in Sremska Mitrovica 1873–1878. Land-tax</i>	134
Радован Сремац <i>Шидско намесништво од 1934. до 1939.</i>	135
Radovan Sremac <i>Vicarge of Šid between 1934 and 1939.</i>	154
Светлана Љубљанац <i>Експропријација имовине Илочког власелинства Одескалки.</i>	155
Svetlana Ljubljanac <i>Expropriation of the Odescalchi manor property in Ilok.</i>	164
Др Слободан Бјелица <i>Митинзи у Срему 1988. године</i>	165
Slobodan Bjelica, PhD. <i>Mass political rallies in Syrmia in 1988</i>	185

АРХИВИСТИКА ARCHIVAL SCIENCE

- Дејан Мостарлић, Вања Санадер
Црквене мајичне књиџе у Историјском архиву „Срем“, актуелно стање и стајтус у важећим законским оквирима, услови и могућности њихове трајне заштити 189
Dejan Mostarlic, Vanja Sanader
Church master files in the Historical archive "Srem" current situation and status in valid legal frames, conditions and possibilities of their permanent protection 215
- Дејан Мостарлић
Кроз трађу и најзначајнија документи архивској фонда Српско певачко друштво „Кранчевић“ из Сремске Мишровице 217
Dejan Mostarlic
Through the materials and most important documents of the archival found Serbian singing society „Krančević“ from Sremska Mitrovica 235
- Ивана Петровић
Руска емиграција кроз документи Архива Војводине 236
Ivana Petrović
Russian emigration in the documents of The Archive of Vojvodina 245
- Александар Бурсаћ
Надлежности и организациона структура Краљевске банске управе Дунавске бановине: Пољопривредно и просветно одељење 246
Aleksandar Bursać
Jurisdiction and organizational structure of the Royal banate administration in the Danube banate: Agricultural and educational departments 256

ПРИКАЗИ И БЕЛЕШКЕ
REVIEWS AND NOTES

Др Горан Васин
Goran Vasin, PhD

Michaela und Karl Vocelka, *Franz Joseph I – Kaiser von Österreich und König von Ungarn. Eine Biographie* 258

Др Горан Васин
Goran Vasin, PhD

Милош Тимотијевић, *Злато чейника и паризана – деконструкција једног мита, финансије и отпор окупатору у Србији и Југославији 1941–1945.* . . . 262

Доц. др Милица Кисић Божић
Филозофски Факултет
Нови Сад
milica.kisic.bozic@ff.uns.ac.rs

Др Дејана Васин
Нови Сад
dejanavasin@yahoo.com

НА ГРАНИЦИ ДВА ЦАРСТВА У АУСТРО–ТУРСКОМ РАТУ 1716–1718.

*Поводом три века од потписивања Пожаревачког мира
и коначног ослобођења Сремске
Митровице од османске власти (1718-2018)*

Сажетак: Рат између Аустрије и Османског царства, вођен у периоду 1716–1718. године, завршен је потписивањем мира у Пожаревцу. У овом рату Аустрија је осетно проширила своје границе јужно од Саве и Дунава на рачун Османског царства, те се велики део српског народа нашао под њеном влашћу. Иако кратак, тај период аустријске власти имао је удела у процесу постепеног напретка српског народа у сфери просвете, културе и црквене организације. Будући да се ове године навршава три века од потписивања овог документа, сматрамо пригодним његово објављивање и превод на српски језик.

Кључне речи: рат 1716–1718, Хабзбуршка монархија, Османско царство, Еуген Савојски, Пожаревац, мир.

Након пораза који је доживело у Великом бечком рату, Османско царство тражило је прилику да поврати територије изгубљене у овом дугогодишњем сукобу. Осогољени победама над Русијом у рату 1711–1713. године, Турци су се спремали да загазе у нови рат, овај пут најпре против Млетачке републике која је према одредбама Карловачког мира држала Мореју, чији губитак Турци нису никако могли да прежалe. Велики везир Дамад Али-паша енергично је заговарао рат, до чега је и дошло 1714. године. Аустрија је на крају ушла у

рат на страни својих савезника. Обе стране су већ 1716. године припремале војску.¹

Турски план био је да до главног сукоба са царским трупама дође у Ердељу, али се војска под командом принца Еугена Савојског стационарала код Футога. Велики везир Дамад Али-паша кренуо је стога овим правцем и са војском прешао Саву, улогоривши се надомак Петроварадина. Иако бројнија, турска војска била је потучена у бици на Везирцу 5. августа 1716. године. Након битке, турска војска се повлачила ка Београду, а успут је попалила манастире Велику Ремету и Крушедол. На другој страни, принц Еуген Савојски упутио се ка Темишвару и освојио га након 44 дана опсаде. Недуго затим, освојени су Панчево и Нова Паланка, чиме је Аустрија запосела цео Банат.²

Почетак овог рата и борбе у Срему од изузетног су значаја за судбину Сремске Митровице. Она је после Карловачког мира остала у Османским рукама, а граница Хабзбуршке монархије почињала је свега пар километара западно од ње, због чега је она била међу првим циљевима хабзбуршке војске. Да се на њено освајање рачунало у будућности сведочи чињеница да је Монархија на самој граници, у првом насељу до Митровице отворила тридесетницу и подигла магацин за со, настојећи да спречи турски монопол на ову робу.³ Значај Митровице није био велик као Темишвара или Шапца, због чега ка њој нису ишле трупе Евгенија Савојског, него је освајање препуштено војсци која је била ближа. У априлу 1716. је бачки владика Григорије Димитријевић јавио да је дошло до сукоба српских шајкаша, које је водио Максимилијан Петраш и Турака, близу Сланкамена, на самој државној граници. Две недеље касније уследио је нови османски продор, када су (5. мај 1716) спалили Карловце. Српско становништво се разбежало из пограничног подручја због турских упада и таква судбина задесила је и предео западно од Митровице.⁴ Срби су се сакрили у шуме на Фрушкој гори. Зато је требало брзо реаговати да османско наступање не би више угрозило пограничну линију, где је борба између једне и друге стране почела пре него што је у Футог стигао Евгеније Савојски, како би повео војску у победоносну битку. У борбама на граници најактивнији су били Срби, као једино становништво у овој области.⁵

Са приближавањем и концентрисањем царских трупа на Дунаву у Бачкој и њиховим доласком у Срем ситуација се поправила и освајачке акције су

1 Дејан Микавица, Ненад Лемајић, Горан Васин, Ненад Нинковић, *Срби у Хабзбуршкој монархији од 1526. до 1918.* књ. 1, Нови Сад 2016, 185-190.

2 Бранко Бешлин, Евгеније Савојски и његово доба, Нови Сад 2016, 475-523.

3 Славко Гавриловић, *Срем од краја XVII до средине XVIII века*, Нови Сад 1979, 53.

4 Ненад Нинковић, *Српска православна црквена оштинска Лаћарак*, Сремска Митровица 2015, 11-12.

5 Славко Гавриловић, *Срби у Аустро-турском рату 1716-1718*, Годишњак Музеја Града Новог Сада, 2, Нови Сад 2006, 83-84.

почели да предузимају хабзбуршки команданти. Један од њих, генерал Георг Вилхелм Лефелхолц фон Колберг, командант Петроварадина, извео је напад у правцу Митровице и заузео је.⁶ Радило се о пустошењу терена и тек припремама за борбу. Велика османска војска је убрзо после Лефелхолцовог продора прешла у Срем, тако да су хабзбуршка освајања била под знаком питања. Да би их осигурали заједно су радили Лефелхолц и пуковник Ернест Антон фон Петраш, командант Посавске границе, и његов брат Максимилијан. Освајање Раче и Сремске Митровице била је основа за даље напредовање, а после победе у бици на Везирцу, поред офанзивних акција према Банату уследили су нове према Мачви и Босни. Исходи ове борбе су били недовољни да би се могло тврдити како је Беч постигао велику победу. Напади на Босанску Градишку, Нови и Бихаћ били су без успеха, али су зато освојени Лешница, Куча у Бијељини, Добој и Брчко. Покушај освајања Шапца 1716. није успео.⁷ Главне операције нису вођене у Срему, него у Банату, што је омогућило Османлијама да северно од Саве у Доњем Срему и даље задрже трупе којима су угрожавали непријатељску територију.⁸

Период јесени и зиме 1716/1717. није био за Срем време мира, иако су се обе војске, званично, повукле у зимовнике. Борбе на граници и турско присуство у Доњем Срему, као и чести упади из правца Мачве у свести Срба остали су упамћени као Петрашке године, назване тако по официру који је водио борбе са Тирцима. У Срему је остала само српска војска са својим капетанима који су требали да штите ову територију. Сами су предузимали нападе у правцу Мачве, али су морали и да издрже турске противнападе. О овоме су сведочили и настојатељи фрушкогорских манастира, који су 1716/1717. видели двовлашће Османлија и Хабзбурговаца.⁹ Под турским притиском Теодор Продановић је морао најпре да се повуче са малом војском у Митровицу, а потом да и њу напусти у јануару 1717. и повуче се ка западу. Било је то време када су Турци из Шапца продрли до Ирига и у бици убили капетана Адама Монастерлију са око 400 бораца.¹⁰ У то време је опустео цео крај око Срем-

6 Драгослав М. Павловић, *Пожаревачки мир (1718. г.)*, Летопис Матице српске, 207, Нови Сад 1901, 40.

7 Радмила Тричковић, *Београдски њашалук 1687-1739*, Београд 2013, 278-279.

8 Боро Бронза, *Аусирошурска војска према просјору Босне и Херцеговине 1699-1788*, Бања Лука 2012, 128.

9 Димитрије Руварац, *Писма фрушкогорских манастирских настојатеља архиепископу-митрополићу Вићентију Појовићу*, Архив за историју Српске православне карловачке митрополије, Сремски Карловци 1912, 247-251.

10 Гаврило Витковић, *Споменици из Будимској и Пешићанској архива*, Књига 3, Београд 1873, 201-203.

ске Митровице, укључујући и њу. Град је поново освојен у пролеће 1717.¹¹ У склопу предстојеће офанзиве на Београд у Митровицу је са војском стигао Ернест Антон фон Петраш, како би контролисао ситуацију у Срему и Мачви и одвлачио пажњу Турака од Београда.¹²

У пролеће 1717. године војске су се поново активирале. Након неколико мањих сукоба, принц Еуген Савојски повео је војску на Београд. Његове трупе прешле су Дунав код Вишњице између 15. и 18. јуна и улогориле се на Врачару, чиме је отпочела опсада Београда. Велики везир, тада у Нишу, покушао је да помогне опседнутом граду, али је овај покушај осујећен вештим маневрима принца Еугена Савојског и Александра Виртембершког. Хабзбуршка војска је 24. августа 1717. ушла у Београд. Сутрадан су Турци напустили и Шабац у који је ушао капетан Никола Рашковић. После освајања Шапца Срем и Митровица су постали сигурније подручје и ту је почела изградња хабзбуршке власти која је *de jure* утврђена Пожаревачким миром.¹³

После освајања Београда и Шапца отпочело је турско повлачење према Нишу. Једна од последица освајања Београда било је и активније учешће Срба на страни Аустрије против Турака. Устанци су букнули у околини Пирота, на Косову и Метохији, у околини Новог Пазара и у Западној Србији. Док су се Турци у нереду повлачили, царска војска напредовала је и заузимала места на Нишком друму све до Параћина, а уз Дунав до Кладова. Један одред продро је до Видина, али је ту заустављен, а успех је изостао и при нападу на Зворник.¹⁴

Након две године рата, обе стране биле су склоне да се приступи мировним преговорима, с обзиром на губитке и општу ситуацију у Европи. Примирје је проглашено 1. фебруара 1718, и током месеца постигнут је споразум о одржавању мировног конгреса, те су и зараћене стране, укључујући и Венецију, одредиле своје делегате. У марту је договорено место заседања конгреса. На предлог Аустријанаца прихваћен је Пожаревац. С обзиром на то да је владало опште неповерење међу зараћеним странама, ово место било је најсигурније за обе стране, будући смештено недалеко од трупа и једних и других, а обе стране извршиле су војне припреме за случај да до договора не дође. Беч је за своје представнике изабрао генерала Дамјана Хуга фон Вирмонта и Михаела фон Талмана, а Венеција Карла Руцинија. Велики везир је са турске стране делегирао Ибрахим-агу и Мехмет-агу. Влашки кнез Јоан Маврокордато био је у функцији преводиоца. Поморске силе Енглеска и Холандија такође су упутиле своје посланике на конгрес. Холандија је по-

11 Славко Гавриловић, Митровица трговиште у Срему XVIII и XIX века (1716-1848), Београд 1984, 7.

12 Боро Бронза, *нав. дело*, 134

13 Радмила Тричковић, *нав. дело*, 297.

14 Дејан Микавица, Ненад Лемајић, Горан Васин, Ненад Нинковић, *нав. дело*, 189-190.

слала Јакоба Колијера који је учествовао и у преговорима у Карловцима, а Енглеска свог представника на Порти, Едварда Вортли Монтагјуа. Због њихове наклоњености Турцима, Савојски је интервенисао те и успео да постигне да Енглези пошаљу Абрахама Стањана, амбасадора у Бечу, док је главна улога у преговорима припала Роберту Сатону, ранијем посланику на Порти. Шатор у коме су вођени преговори подигнут је између османског и савезничког логора, северно од Пожаревца на узвишењу изнад села Ћирковац, а у њега се улазило слично као у Карловцима, са четири стране из мањих шатора сваке делегације. Преговори су отпочели 5. јуна, након што су разрешене све формалне потешкоће.¹⁵

У основи, начело преговора требало је да буде *uti possidetis*, али су аустријски посланици покушали да оду мало даље. Тражили су да се Аустрији препусти цео Београдски пашалук, са Нишом и Видином, као и цела Босна и део Влашке, те да јој се изруче Ракоци и његове присталице. Представници Порте нису то могли да прихвате, те су преговори на самом почетку наишли на потешкоће. Међутим, због несигурне ситуације у Италији, принцу Еугену Савојском било је стало да се мир што пре потпише, те је у том смислу издао упутства Вермонту и Талману. Они су стога одустали од ранијих претераних захтева. Мир је потписан у помпезној атмосфери 21. јула, у присуству великог броја виђенијег света, међу којима су били и Александар Виртембершки и оба сина Максимилијана Баварског.¹⁶

Према одредбама мира, Аустрији је припао део Срема, цео Банат и Мала Влашка. Добила је и северни део Србије, граница је ишла реком Тимок до Зајечара, затим скретала на север према Бору, одатле се спуштала југозападно до Сталаћа, пратећи потом ток Западне Мораве до Чачка и ток Каменице до њеног извора на Дивчибарама, а одатле је пратила планинску косу до Крупња, те затим ка Дрини до изнад Лешнице. Аустрија је такође добила део Босне, Бијељину и подручје дуж Саве. Венеција је остале без Мореје, коју је задобила Карловачким миром, као и неких од последњих упоришта на Криту, Спиналонге и Суде. Успела је да задржи Крф, Превезу и Арту, те у Далмацији добила Имотски, Вргорац и Стрмицу код Книна.¹⁷

Поменуте територије остале су под влашћу Аустрије све до рата 1737–1739. године. Београдским миром оне су враћене под окриље Османског царства. У току ових двадесетак година, колико их је поседовала, Аустрија је организо-

15 Гавро Шкриванић, *Дневник Дубровчанина Михајла Пешића о Пожаревачком мировном конгресу*, Београд 1952.

16 *Istorijski izveštaj o Požarevačkom miru od Vendramina Bjankija*, Požarevac 2008.

17 Миролуб Манојловић, *Пожаревачки мир*, *Viminacium*, 3, Пожаревац 1988, 61-74; Дејан Микавица, Владан Гавриловић, Горан Васин, *Знаменита докумената за историју српског народа 1538-1918*, Нови Сад 2016, 45–53.

вала своју управу у њима, па се на тај начин велики део српског живља, уз оне који су већ живели на њеној територији, нашао под царском влашћу Хабзбурговаца. У старијој литератури исказиван је махом негативан однос према периоду аустријске управе у Србији.¹⁸ С друге стране, тековине овог периода оставиле су далекосежне последице. Управо тада дошло је до значајнијег прожимања западне културе и покорених Срба у областима иначе удаљеним од струјања западне цивилизације. Иако су резултати били релативно слаби – како због корумпираног чиновништва и управе у овом делу земље, тако и због чињенице да је она одвећ кратко трајала да би остварила дубљи утицај – у овом периоду почеле су интензивније да се отварају школе, те да се озбиљније и ефикасније устројава црквена организација. Успостављање Београдско-карловачке митрополије остало је као важна тековина за Србе у Монархији. Везе Срба са западном цивилизацијом посредством аустријских узора заметнуле су клицу из које је касније постепено почела да се помаља национална свест Срба у Османској империји. Ближи контакт с Аустријом и својим сународницима у њој довели су до потоњег сазревања српске националне мисли с обе стране Саве и Дунава. Ове везе постаће нераскидиве, истрајавајући и у периоду након Београдског мира, и биће један од кључних фактора за буђење жеље за ослобођењем од Турака и подизање Првог српског устанка.¹⁹

Стога, дакле, овај документ који уређује односе две тада највеће силе на овим просторима, у коме су и Срби и Србија нашли своје место, сматрамо изузетно значајним и вредним да, поводом три века од потписивања, буде преведен и објављен на српском језику. Овом приликом преносимо текст у оригиналу на латинском језику према издању Габријела Норадунгијана, а потом и његов превод на српски.²⁰

Текст на латинском гласи:

Art. 1. – Provinciae, Moldaviae et Valachiae, partim Poloniae et partim Transylvaniae limitibus conterminae, interjacentibus, ut ab antiquo, montibus distinguantur et separentur, ita, ut ab omni parte antiquorum confinium termini

18 Душан Ј. Поповић, *Србија и Београд од пожаревачкој до београдској мира*, Београд 1950.

19 Драгпљуб Р. Живојиновић, *Пожаревачки уговор у светлости политичких збивања у Европи (1715-1720)*, Зборник историјског музеја Србије, 7, Београд 1970, 198-205; Karl-Heinz Ziegler, *The Peace Treaties of the Ottoman Empire with European Christian Powers*, *Peace Treaties and International Law in European History* ed. Randall Lesaffer, Cambridge 2004, 338-362; Дејан Микавица, Ненад Лемајић, Горан Васин, Ненад Нинковић, *нав. дело*, passim; Никола Самарџић, *Лимес – историјска мариџна и порекло личности Јулијанске Европе*, Београд 2017, 145-165.

20 G. Noradunghian, *Recueil d'actes inter-nationaux de l'Empire Ottoman*, I, Paris 1897.

observentur, nullaque in his nec ultra, nec citra fiat mutatio, et cum partes Valachiæ cis Alutam fluvium sitæ cum locis et munimento Temeswarini in potestate, et possessione Sac: Romanæ Cæsariæ Regiæque Majestatis sint, juxta acceptatum fundamentum pacis: Uti possidetis, in ejusdem potestate et dominio permaneant; ita, ut prædicti fluvii ripa occidentalis ad Romanorum: ripa vero orientalis ad Ottomanorum Imperatorem pertineat.

E Transylvania elabens fluvius Aluta usque ad locum, ubi in Danubium exoneratur, inde vero juxta ripas Danubii fluvii versus Orsavam usque ad locum, e cujus regione Timock fluvius in Danubium influit, constituentur confiniae, atque, ut antehac circa fluvium Marusium observatum fuerat, Aluta, quoad potationem pecorum et piscationes, aliosque hujusmodi perquam necessarios usus, utriusque partis subditis communis sit.

Germanorum, eorundemq; subditorum navibus onerariis e Transylvania in Danubium ultro citroq; commeare liceat; subditis vero Valachis navicularum piscatoriarum, aliarumque Cymbarum absque impedimento usus permittitur; naves tamen molendinariæ in locis convenientibus, ubi navigationi mercatorum obesse non possunt, communi gubernatorum in confiniis existentium consensu collocentur.

Et, cum nonnulli Bojari, alique minoris conditionis ex Valachia ottomannica tempore belii ad partes Romano-Cæsareas se recuperint, ii vigore hujus pacis ad pristinos lares revertere, et ibi commorando, ad instar aliorum, habitationibus, bonis, el terris suis pacifice frui poterant.

Art. 2. – A loco, ubi Fimock in Danubium influit, circiter 10 horas sursum utriusque Imperii confinium constituatur; Isperek-Baniæ cum suis antiquis territoriis sub Ottomannico: Ressonæ vero sub Romano Imperatorio dominio permanentibus, et inde inter montes versus Parackin pergatur, ita, ut Parackin Romano-Cæsareæ: et Riasna Ottomannicæ ditioni relictis, inter utriusque medium per congruum situm progressio fiat in Istolaz, et ibi transeundo per parvam Moravam juxta citeriorem ripam ad Schachak, et inter Schachak et Bilanam per terram ad Bedka procedatur, inde flectendo circa territorium Zockolense eatur Belinam ad ripam Drinæ fluvii sitam, Belgrado, seu Alba Græca, Parackin, Istolaz, Schachak, Bedka el Belinæ cum antiquis suis territoriis Augustissimo Romanorum Imperatori, cum â Sancta Majestate possessa sint; Zockol vero et Rasna cum suis etiam antiquis territoriis Imperio Ottomannio permanentibus.

Timock fluvio cum suis emolumentis utriusque subditi communiter gaudeant.

Art. 3. – Cum a Drina fluvio usque ad Unnam in utraque ripa fluvii Savi sitæ, sive apertæ, sive oclusæ arces et Palankæ Romanorum Imperatoris milite munitæ sint, cum antiquis suis territoriis juxta fundamentum pacis in ejusdem Sac. Cæs: Regiæque Majestatis potestate permanent quare etiam integer fluvius Savus cum suis ripis ad eandem pertinet.

Art. 4. – A loco, ubi fluvius Unna in Savum influit, usque ad territorium Antiqui-Novii, quod Porta Ottomannica possidet, in ripa Orientali dicti fluvii situm lessenoviz et Dobiza, nec non aliquot turres et insulæ, cum præsidio Romano Cæsareo-Regiæ insessæ sint, juxta fundamentum pacis cum antiquis suis territoriis Sac. Sanctæ Rom: Cæsæ Regiæque Majestati permanent.

Art. 5. – Quemadmodum Novi-Novii territoria in Occidentali Unnæ ripa ex parte Croatiae sita, quæ tum ad Augustissimum Romanorum Imperatorem pertinebant, post tractatum Carlovicensem propter aliqua, quæ tempore separationis limitum exorta sunt, dissidia et controversias, destructa hoc nomine nuncupata Palanka, Imperio Ottomannico tradita fuere, ita iterum ad reconciliationem et satisfactionem Suæ Sac. Cæsæ Regiæque Majestati restituantur, et in Ejusdem potestatem cum omnibus inter antiquos suos limites existentibus locis et terris revertantur.

Art. 6. – Loca demum, quæ in partibus Croatiae sita, a Savo fluvio distantia, ab utraque parte possessa, et præsidiis custodita juxta Carlovicensem tractatum cum suis territoriis in utriusque potestate permaneant atque, si quædam adhuc occupata fuerint, utriusque Imperii ad determinandos limites deputati Commissarii de controversiis decident; et usque ad extremitatem Croatiae, eorum locorum territoria, quæ in unius, aut alterius Imperii possessione mansura sunt, distinctis limitibus ac signis separent, et determinent.

Sicuti per Carlovicensem, ita etiam per præsentem tractatum liberum et licitum esto ab utraque parte possessa munimenta et arces pro securitate utriusque partis reparare, munire et fortificare, ad incolarum vero commodas habitationes in extremis confiniis apertos pagos ædificare ubique sine impedimento et exceptione utrique parti fas esto, dummodo sub hoc prætextu nova fortalitia non erigantur.

Art. 7. – Pax ista quamvis secundum prædictas condiciones bona concordia conclusa sit, attamen ut omnia, quæ de confinis promissa et acceptata sunt, ex omni parte effectum nanciscantur, constituentur quamprimum ab utraque parte experti, fidi et pacifici Commissarii, iique loco opportuno, ubi illis visum fuerit, convenientes quieto comitatu et famulatio, intra spatium 2 mensium et citius, si fieri poterit, confinia metis et terminis manifestis per superiores articulos designata distinguant et determinent, et statuta utrinque accuratissime et citissime executioni mandentur.

Art. 8. – Definiti tandem per hosce tractatus et subsequuta, ubi opus fuerit, locali deputatorum Commissariorum separatione, stabiliti, sive deinceps, idoneo tempore per operam Commissariorum mutuo stabiliendi confinium limites sancte utrinque et religiose observentur, ita, ut nulla ratione, aut prætextu extendi, transferri, aut mutari possint, neque liceat alicui paciscentium parti in alterius partis territorium ultra statutos semet terminos, aut lineas quidquam juris, aut potestatis prætere, aut exercere, aut alterius partis subditos sive ad deditioem sive ad pendendum tributum quaecumque, sive præteritum, sive futurum, sive ad quamvis aliam

humano ingenio excogitabilem exactionis, aut vexationis speciem adigere, aut molestare, sed omnis altercatio ex integro amoveatur.

Art. 9. – Ad tollendas penitus quascunque in confiniis super aliquo articulorum armistitii hujus, aut quavis de re inposterum enascentes controversias, differentias, aut discordias, ubi prompto et maturo remedio opus erit, ordinentur utrinque in confiniis primo quoquo tempore electi pari numero Commissarii, viri neutiquam avidi, sed graves, probi, prudentes, experti, atque pacifici, hique loco opportuno convenientes sine exercitu cum æquali pacificarum personarum comitiva omnes et singulas hujusmodi controversias curergenter audiant, cognoscant, decident, et amicabilem componant, talem denique ordinem et modum constituent, quo utraque pars suos homines et subditos citra omnem tergiversationem, vel prætextum gravissimis poenis ad sinceram ac firmam pacis observationem compellat: quod si vero negotia tanti momenti occurrerent, quæ per commissarios utriusque partis componi et expediri non possent, tunc ad ambos potentissimos Imperatores remittantur, ut ipsi complanandis iisdem, sedandis et extinguendis modum et rationem invenire et adhibere valeant, ita, ut tales controversiæ, quam fieri poterit, intra brevissimum temporis spatium componantur, nec earum determinatio ulla ratione negligatur, aut protrahatur;

Cumque præterea in antecedentibus sacris capitulationibus duella et mutuæ ad certamen provocationes fuerint vetitæ, inposterum etiam sint illicitæ, et si qui ad singulare certamen senire ausi fuerint, in illos ut transgressores gravissime animadvertatur.

Art. 10. – Incursiones hostiles et occupationes, omnesque insultus clam, aut ex improvise facti, devastationes et depopulationes territorii utriusque domini omnino et severissimis mandatis prohibitæ sint ac illicitæ, transgressores vero articuli hujus ubicunque deprehensi statim incarcerentur, et per jurisdictionem loci, ubi capti fuerint, pro merito puniantur absque ulla remissione, et rapta quæcumque sint, diligentissime perquisita et ad inventa secundum: omnem æquitatem dominis suis restituantur; Capitanei quoque ipsimet, commendantes et præfecti utriusque partis ad justitiam nulla admissa incuria integerrime administrandam sub amissione officii non solum, sed etiam vitæ et honoris, adstricti sint atque obligati.

Art. 11. – Pro religiosis et religionis christianæ exercitio juxta ritum Romano-Catholicæ Ecclesiæ, quæcunque præcedentes gloriosissimi Ottomannorum Imperatores in regnis suis, sive per antecedentes sacras Capitulationes, sive per alia signa Imperialia, sive per edicta et mandata, specialia favorabiliter concesserunt, ea omnia Serenissimus Ottomannorum Imperator inposterum etiam observanda confirmabit, ita, ut Ecclesias suas præfati religioso reparare et resarcire, nec non functiones suas antiquo consuetas exercere possint, et nemini permissum sit, contra priores Capitulationes, ac leges aliquo genere molestiæ, aut pecuniaræ petitionis eosdem religiosos, cujuscunque ordinis et conditionis sint, afficere, sed consueta

Imperatoria pietate gaudeant, et fruantur; præterea augustissimi et potentissimi Romanorum Imperatoris solemnè ad Ottomannicam Portam Legato licitum sit, commissæ sibi circa religionem, et loca christianæ visitationis in sancta civitate Jerusalem, aliisque in locis, ubi dicti religiosi Ecclesias habuerint, exponere atque instantias suas facere.

Art. 12. – Publici captivi antecedentis et præsentis belli tempore ex utraque parte in captivitatem abacti, et in publicis carceribus adhuc detenti consideratione istius almæ pacis eliberationem sperent, nec possint diutius sine læsione Imperatoriæ clementiæ et laudatæ consuetudinis, ac generositatis in eadem captivitatis miseria et calamitate relinqui, sed modo ab antiquo consueto cuncti captivi a die hujus tractatus pacis ab utraque parte intra dies 61 in libertatem afferantur peculiariter, cum in partibus Transylvaniae captivitate detentus Nicolaus Scarlati Voivoda, ac filii et ejusdem domestici contra liberos Barones de Petrasch et Stein cum penes eos Constantinopoli in septem turribus existentibus hominibus permutandi sint, quare et ii a data hujusce pacis tractatus intra dies 31 in confiniis Valachiae invicem permutentur, et eliberentur.

Cæteris vero, qui in privatorum potestate, vel apud ipsos Tartaros sunt, licitum sit, eliberationem suam honesto, et, quam fieri poterit, mediocriter procurare; quod si cum captivi domino honesta inventio fieri non poterit, iudices locorum litem omnem per compositionem dirimant, sin autem prædictis viis id etiam confici haud posset, captivi pretiis eorum, sive per testimonia, sive per juramenta probatis, atque solutis, eliberentur, nec possint domini aviditate majoris lucri sese redemptioni eorundem opponere; et, quandoquidem a parte Imperii Ottomannici homines non emitterentur, qui taliter eliberandis captivis operam adhibeant, spectabit ad probitatem Cæsareorum præfectorum ut ad dimittendum Ottomanos captivos, quo empti sunt pretio, sincere comprobato, Dominos illorum adstringant, atque ita sanctum hoc opus pari utrinque pietate promoveatur;

Donec demum captivi utrinque prædicta ratione liberentur, legali plenipotentiarum ex utraque parte officia sua adhibebunt, ut interea miseri captivi benigne tractentur.

Art. 13. – Utriusque partis mercatores juxta antecedentes capitulationes pacis in ditionibus utriusque Imperii rem mercatoriam libere, secure, et pacifice exerceant; Romanorum Imperatori jam modo subjectarum, atque in posterum per Sanctam Majestatem a Christianæ Religionis statibus acquirendarum provinciarum mercatoribus et subditis, cujuscunque sint nationis, terra, marique prout ad hanc rem destinati Commissarii convenerint, sub signis et litteris patentibus Romano-Cæsareis in regnis et provinciis Ottomannicis pacificus aditus et reditus pateat, emptioque et venditio libera sit, et solutis necessario pendendis vectigalibus nequiquam molestentur, quinimo protegantur. Consules et Interpretes, qui mercatorum curabunt negotia, (uti prædicti Commissarii convenerint) in ditionibus Ottomannicis constituentur; et reliquis Christianis a tributo liberis nationibus

concessus favor etiam Romano-Cæsarcis mercatoribus confirmetur et concedatur, eademque ipsi utilitate et securitate gaudeant et fruantur.

Algerinis, Tunetanis, et Tripolitanis, aliisque quibus inhiberi necesse est, serio demandetur, ut inposterum pacis capitulationibus neutiquam contravenientes nullam prorsus paci adversantem actionem perpetrent. Coerceantur quoque in ripa maris sitæ Dulcinensis arcis incolæ, ne deinceps pyraticam exerçant, neve naves mercatorum infestent, et damnificent, eorum lembis, seu fregatis et reliquis navibus pyralicis sublatis alias exstruere prohibeantur, ita quidem, ut in tales prædones, qui contra Imperiales pacis capitulationes mercatorum navibus damna invehere, easque aggredi ausi fuerint, restitutis omnibus in prædam ablitis rebus et bonis, resareitis que damnis et jacturis, ac in libertatem assertis captivis, quos cæperant, juxta leges, ut justitia exiget, ad aliorum exemplum animadvertatur, iique puniantur.

Ut autem commercii res omnis fraudis expers sit, quidquid ab utrâque parte constituti, et de illis tractantes Commissarii concluderint ac determinaverint, ratihabeatur, in capitulationibus inseratur et adjungatur.

Art. 14. – Maneat porro etiam illicitum quoque temporibus recepta culum, vel fomentum dare malis homiibus, rebellibus subditis, aut male contentis, sed ejusmodi homines et omnes prædones, raptores etiamsi alterius partis subditi sint, quos in ditione suâ deprehenderint, merito supplicio afficere utraque pars adstricta sit, qui, si deprehendi nequeant, Capitaneis aut præfectis eorum, sicubi eos latitare compertum fuerit, indicentur, iique illos puniendi mandatum habeant; quod, si nec hi officio suo in punitione talium sceleratorum satisfecerint, indignationem Imperatoris sui incurrant, aut officii exuantur, aut ipsimet pro reis luant, quoque magis a nefariorum hujusmodi petulantis cautum sit; neutri partium liceat intertenere et alere Haydones, quos liberos nuncupant, plagiaris, Pribeck dictos, atque id genus facinorosorum hominum, qui non sunt alterutrius principis stipendio conducti, sed rapti vivunt, tamque ii, quam qui eos aluerint, pro demerito puniantur, talesque nefarii, etiamsi consuetæ vitæ emendationem præ se ferant, nullam fidem mercantur, nec prope confinia toterentur, sed ad alia remotiora loca transferantur.

Art. 15. – Ne tamen aliquo modo confinium tranquillitas et subditorum quies perturbari queat, loca, ubi Ragoezius, Berezenius, Antonius Esterhasy, Forgatsch Adamus Vay, et Michael Ezacky aliique Hungari, qui ab obedientia Augustissimi Romanorum Imperatoris desciverunt, et in Ottomannicis ditionibus tempore belli refugium quæsiverunt, in Ottomannico Imperio ad lubitum collocabuntur et disponentur, remota sint a limitaneis et confinariis partibus, et uxores tamen illorum non impediuntur maritos suos sequi, et eum iis in assignato districtu commorari.

Art. 16. – Proponentibus plenipotentiaris Sanctæ Sacræ Romanicæ-Imperatoriæ Regiæque Majestatis, ut rex et respublica Poloniæ in hocce tractatu simul comprehendantur, responsum est: inter regem Poloniæ ejusdemque dictam rempublicam pacem perpetuam et firmam et nullas cum Ottomanico Imperio

controversias versari, si autem Poloni ratione Chozim, aut ob alia negotia, ad proferendum aliquid haberent, per legatos, aut per litteras apud Ottomannicam Portam notificare et exponere poterunt, quæ ex æquitate et justitia determinabuntur.

Art. 17. – Ut quoque tanto magis armistitium hoc bonaque inter ambos potentissimos Imperatores amicitia firmetur, et coalescat, mittentur solennes utrinque Legati, ex æquo usitatis ceremonialibus ab introitu in confinia usque ad reditum in locum secundæ permutationis excipiendi, honorandi, tractandi, atque prosequendi, qui in signum amicitiae spontaneum munus conveniens tamen, et utriusque Imperatoris dignitati consentaneum afferent et in æquinoctio verno mense Martio iter prævia mutua correspondentia uno eodemque tempore suscipientes, in confiniis more jam pridem inter utrumque Imperium observato permutabuntur.

Solemnibus porro Legatis in Imperatoriis Aulis, quidquid libuerit, petere liceat, atque permittatur.

Art. 18. – Regula et norma Curialium in recipiendis, receptisque pariter honorandis et tractandis ministris ultro citroque commeantibus et commorantibus juxta usitam prioribus etiam temporibus modalitatem deinceps utrinque cum æquali decore et secundum distinctam characteris missorum prærogativam observetur. Legatis Romano-Cæsareis, et residentibus, et quibusvis eorumdem hominibus pro suo arbitrio, quibusque placuerit, vestibus uti licitum sit, neve quisquam impedimento esse possit. Ministri porro Cæsarei, sive Oratoris, sive Legali, sive Residentis, sive Agentis munere fungantur, quibus reliquorum principum Ottomannicæ Portæ amicorum Legati et Agentes immunitatibus et privilegiis perfruuntur, eadem libertate imo ad distinguendam Cæsariæ, dignitatis prærogativam usitatis melioribus modis fruuntur, habeantque liberam potestatem conducendi Interpretes. Cursores etiam et alii eorum homines, ab Aulâ Cæsariâ ad Ottomanicam Portam, atque iterum redeuntes, et ultro citroque venientes salvo passu tuto et secure perment, atque, ut commode iter suum perficiant omni favore adjuventur.

Art. 19. – Has vero condiciones et articulos ad formam hic mutuo placitam a Majestatibus utriusque Imperatoris ratihabitu iri, atque, ut solemnia ratificationis diplomata intra spatium 30 dierum à die subscriptionis, vel citius, in confiniis per Excellentissimos Legatos plenipotentiariorum mediatores reciproce, recteque commutentur, Legati plenipotentiariorum utriusque Imperii sese infallibiliter præstituros obligant, atque compromittunt.

Art. 20. – Duret armistitium hocce, et extendatur favente Deo ad 24 annos lunares, et continuo sequentes, à die, qua ejusdem subscriptio facta fuerit, quo annorum numero elapso, vel etiam medio tempore priusquam elabatur, liberum esto utrique partium, si ita placuerit, pacem hanc ad plures adhuc annos prorogare.

Itaque mutuo et libero consensu quæcunque stabilita sunt, pacta inter Majestatem Augustissimi et potentissimi Romanorum Imperatoris, et Majestatem Serenissimi

et potentissimi Ottomannorum Imperatoris, et Hæredes, eorundem, imperia quoque et regna ipsorum, terra item marique sitas regiones, civitates, urbes, subditos et clientes, observentur sancte, religiose et inviolabiliter.

Et demandetur serio omnibus utriusque partis Gubernatoribus, Præfectis, Ducibus exercituum, atque copiis et quibusvis in eorundem clientelâ, obdientiâ et subjectione existentibus, ut illi quoque prædeclaratis conditionibus, clausulis, pactis et articulis sese adæquate conformantes omnibus modis caveant, ne contra pacem et amicitiam hanc sub quocunque nomine aut prætextu se invicem offendant, aut damnificent, sed quolibet prorsus inimicitiae genere abstinendo bonam colant vicinitatem, certo scientes, quod si eatenus admoniti morem non gesserint, severissimis in se poenis animadvertendum fore.

Ipse quique Crunensis Chanus et omnes Tartarorum gentes, quovis nomine vocitatae, ad pacis hujus et bonæ vicinitatis et reconciliatonis jura rite observanda adstricti sint, nec iisdem contraveniendo hostilitates qualescunque exerceant erga quasvis Romano Cæsarias provincias, earumque subditos, aut clientes; porro sive ex aliis exercituum generibus, sive ex nationibus Tartarorum, si quis contra sacras Imperatorias hasce capitulationes et contra pacta et articulos earum quidpiam ausus fuerit, is poenis rigorosissimis coërceatur.

Incipiat vero dicta modo pax, quies et securitas subditorum utriusque imperii à suprefata die subscriptionis, et cessent exinde, atque sustollantur omnes utrinque inimicitiae, et subditi utriusque partis securitate et tranquillitate fruantur. Eoque fine, et quo magis per summam curam ac sedulitatem hostilitates inhibere possint, transmittantur quam celerrime mandata, et edicta publicandæ pacis ad omnes confinonim præfectos; cumque spatium aliquod temporis requiratur, intra quod officiales in remotioribus partibus præsertim confinio istam conclusæ pacis notitiam obteneri valeant, statuatur 20 dies pro termino, post quem, si quis hostile quidpiam alterutra ex parte admittere præsumperit, poenis superius declaratis irremissibiliter subjaceat.

Ut demum conditiones pacis 20 hisæ articulis conclusæ, utrinque acceptatæ, et debito summoque cum respectu inviolatæ observentur siquidem Domini plenipotentiarum Ottomannici vi concessæ iisdem facultatis Imperatoriæ instrumentum turcico sermone exaratum et subscriptum, legitimum et validum nobis exhibuerint; nos quoque vi mandati et plenipotentiae nostræ propriis manibus, et propriis sigillis subscriptas hasce pactorum litteras in latino idiomate tanquam legitimum et validum instrumentum extradidimus.

Acta hæc sunt in congressu ad Possarovicium, in Serviâ, sub tentoriis celebrato, die 21 mensis Julii, anno 1718.

Damianus Hugo Comes de Virmont
(L.S.)

Michael de Pahvau
(L. S.)

Превод:

Члан 1. Провинције Молдавија и Влашка, које су делимично у границама Пољске, а делимично у границама Трансилваније, биће раздвојене и омеђене онако како је то било одвајкада – планинама, и то тако да ће старе границе бити поштоване у сваком погледу, без и најмање могућности промене; будући да сви делови Влашке смештени с ове стране реке Алуте,²¹ са свим околним местима и утврђењем Темишвар, по прихваћеном нацрту мировног споразума *Uti possidetis*, припадају Светом царском и краљевском величанству, они ће и остати под Његовом влашћу, и то тако да ће све што се налази на западној обали ове реке припасти њему, а све што се налази на источној обали турском султану.

Река Алута тече из Трансилваније све до места где се улива у Дунав, а одатле тече покрај обала Дунава према Оршави, све до тачке где се Тимок улива у Дунав и управо ту биће постављена граница. Баш као што је то својевремено био случај с реком Мориш,²² Алута ће у погледу напајања стоке, риболова и сличних потреба, подједнако припадати и једној и другој страни.

Товарним бродовима Аустријанаца и њихових поданика биће дозвољено да улазе у Дунав пловећи у Трансилванију или из ње; поданицима Влашке биће пак допуштено исто то, али искључиво за рибарске лађе или чамце без товара; бродови, најзад, који служе као млинови биће смештени на погодна места, таква да не ометају пловидбу трговаца, а све у складу с договором који буду постигли погранични управници.

Даље, будући да су бројни бојари и други људи из нижих сталежа током рата пребегли из турских делова Влашке на територију под управом аустријског цара, снагом овог мировног споразума одобрава им се повратак кућама, уз поседовање све земље и других добара да у њима спокојно уживају.

Члан 2. Граница два царства лежаће од места где се Тимок улива у Дунав, па дуж његовог тока наредних око 55 км; Исперлек–Банија остаће са својим негдашњим територијама под управом турског султана, а Ресова (Ресава) под управом аустријског цара.²³ Наречена граница протеже се потом преко пла-

21 Алута или Олта је река у данашњој Румунији.

22 Односи се на реку Мориш по потписивању Карловачког мира 1699. која је до Пожаревачког представљала границу између Хабзбуршке монархије и Османског царства.

23 Исперлек Бања је у српској историографији најчешће навођена као Сврљишка бања. Међутим, ово место је било од малог значаја у време новоуспостављене границе, због чега је нејасно зашто се Сврљишка бања наводи као област која остаје Османлијама. Није искључено да се радило и другом насељу, односно да се мисли на Исперлик (Зверлик), малу тврђаву која се налазила око 40 километара југозападно од Видина. Место се налазило на Белом Тимоку, код његовог спајања са Црним Тимоком, негде у правцу који је ишао од Зајечара ка Видину. У случају да се мисли на Исперлек, под Бањом би се могла подразумевати Соко Бања, јер је

нинских предела ка Параћину, при чему Параћин остаје цару, а Расна (Ражањ) султану; одатле пак граница иде ка месту Истолац (Сталаћ), па ближом обалом преко Мале Мораве (Западне Мораве) до Чачка, а онда копненим путем између Чачка и Бељине (Село Бељина код Чачка) до Бедке (Пецка), па завијајући око Сокола иде до саме Бијељине смештене на обали Дрине. Београд (или Грчка Алба), Параћин, Истолац (Сталаћ), Чачак, Бедка (Пецка) и Бијељина, са својим одавно установљеним територијама, припашиће аустријском цару, док ће Сокол (Соко) и Расна (Ражањ) бити под управом турског султана.

Поданици оба царства заједнички ће уживати у користима реке Тимок.

Члан 3. Сва места – утврђења или отворена насеља и паланке – која се налазе на обалама Саве, на потезу између Дрине и Уне, а где је смештена војска аустријског цара, остаће по нацрту овог мировног споразума у његовој власти. Његовом царско-краљевском величанству припадаће, дакле, читав ток реке Саве и обе њене обале.

Члан 4. Територија од тачке где се Уна улива у Саву до територије старог Новог, места на источној обали поменутих реке под управом султана, леже Јасеновац и Дубица који ће, уз неколицину тврђава и острва у којима већ борави војска аустријског цара, по нацрту мировног споразума остати у његовој власти.

Члан 5. Територија пак новог Новог, смештеног на западној обали Уне према Хрватској, која је након Карловачког мира припала турском султану због бројних размирица, спорова и проблема насталих током утврђивања граница, сада ће поново бити враћена аустријском цару зарад помирења и задовољења. То је сада разрушено место по имену Паланка и припашиће цару са свим својим раније утврђеним територијама.

Члан 6. Места, најзад, у Хрватској и удаљена од Саве, у којима, по одредбама Карловачког мира, борави војска обе стране, остаће у власти и једне и друге, а за то посебно одабрани изасланици за утврђивање граница разрешиће све спорове који би могли настати, те успоставити прецизне међе, белеге и ознаке раздвајања.

територија Зверлик – Соко Бања заиста остала у Османским рукама. *Description géographique et historique de la Turquie D'Europe par ordre alphabetique*, Paris 1828, 174; *Encyclopaedia Metropolitana or Universal Dictionary of Knowledge*, Volume XXIV, London 1845, 150. Ипак извесно је да се у документу о разграничењу мисли на Сврљиг, и сасвим се сигурно не мисли на Сврљишку Бању, него је у питању област Сврљиг – Соко Бања. Овоме у прилог говори и бечка мапа настала за потребе разграничења, где су Сврљиг и Соко Бања постављени у исту раван северно од Ниша. Јасно је да се мисли на области којима су административни центри била ова два насеља, а не конкретно на њих. (Langer, *Serbien unter der kaiserlichen Regierung 1717-1739*, Mittheilungen des k.k. Kriegsarchivs, Band III, Wien 1889, 248-249; Душан Пантелић, *Попис пограничних нахија Србије после Пожаревачког мира*, Споменик Српске академије наука, Други разред, 75, Београд 1948, 75)

Баш како је било и по одредбама Карловачког мира, и овим мировним споразумом одобрава се обема странама да без икаквог ограничења обнове и поправе постојећа утврђења, те да изграде нова насеља отвореног типа зарад добробити локалног становништва. Забрањује се пак изградња било каквих нових утврђења под кринком грађења онога што је дозвољено.

Члан 7. Премда је овај мировни споразум по свим тачкама постигнут сложно, да би он уистину и заживео, те да би се у стварности поштовала сва договорена разграничења, у року од два месеца или још и раније, обе стране треба да упуте искусне, мирољубиве изасланике од поверења, чији ће задатак бити да прецизно установе, разграниче и означе све међе утврђене горенаведеним члановима, те доведу до тога да у што краћем року на снагу ступе одговарајући статути.

Члан 8. Границе и одредбе утврђене овим споразумом, након што буду додатно потврђене од изасланика упућених одмах или у догледно време, морају се уважавати и поштовати као светиња, тако да се ни са каквим разлогом или изговором не преиначавају нити мењају, а обема странама строго се забрањује да испољавају било какво право или силу на територији која им не припада, да туђе поданике сада и убудуће хапсе, намећу им порез или их на било који други начин узнемиравају, злостављају или угрожавају; не сме бити ни најмањег одступања од онога што је у овом споразуму као целини наведено.

Члан 9. Кад год и уколико буде постојала потреба да се на брз и ефикасан начин реши нека размирица, спор или неслагање у погледу придржавања чланова овог споразума или било чега другог, првом приликом треба окупити једнак број представника обе стране – и то не похлепних, већ људи озбиљних, честитих, разборитих и мирољубивих – који би се на погодном месту састали без војне пратње и ту пажљиво и добронамерно саслушали све појединачне проблеме, те их мирно и пријатељски разрешили. На тај начин они би успоставили систем и поредак који ће и сви други моћи да примењују на своје поданике и тако, макар и под претњом најстрожим казнама, издејствовали да се овај мировни споразум уистину и у целости поштује. Ако се пак буду јавили проблеми таквих размера да представници нису кадри да се с њима изборе, онда их треба изнети цару или султану да би они изнашли начин да их разреше и уклоне у што краћем року, како спорови не би истрајавали и безразложно се одуговлачило с њиховим разрешавањем.

Двобоји и изазови на двобоје већ су били забрањени по светим одредбама овог споразума, а овим чланом се проглашавају и противзаконитим. Ко год се, дакле, буде усудио да започне двобој или у њему учествује, биће строго кажњен као преступник.

Члан 10. Непријатељски упади и запоседање туђег, те било какви напади – из заседе или отворени, пљачкања, пустошења територије која припада

другој страни најстроже се забрањују. Преступници ухваћени у кршењу ове одредбе биће на лицу места ухапшени, те адекватно кажњени, без могућности помиловања, и то по закону и праву територије на којој су ухваћени. Отуђена добра биће брижљиво испитана и у складу са сазнањима праведно враћена правим поседницима. Капетани, војни заповедници и управници обе стране обавезни су да своје функције врше беспрекорно правично без икаквог изузетка, а казна за непридржавање наведеног не треба да им буде само губитак части или функције, већ и смрт.

Члан 11. Што се тиче свештенства, верника и упражњавања обичаја хришћанске вере по начелима римокатоличке цркве, све оно што су им у прошлости милостиво одобравали турски султани разним указима, посебним едиктима или општим уредбама, све ће им то накнадно потврдити и садашњи султан, и то на такав начин да верници могу да обнове, поново освете своје цркве и користе их као и раније. Никома, уз то, неће бити допуштено да их на било који начин противно закону узнемирава, да им намеће новчане издатке и слично, којег год да су сталежа или материјалног стања, па ће тако наставити да уживају у уобичајеној племенитости султановој. Штавише, узвишени и моћни аустријски цар упутиће турском султану изасланика коме ће бити дозвољено да преузме посебне ингеренције у вези са хришћанском вером, те ходочашћем у свети град Јерусалим и друга места где постоје хришћанске цркве.

Члан 12. Заробљеници с обе стране, ухваћени током овог или претходног рата, могу да се надају да ће, у светлу овог благостивог мировног споразума, бити пуштени из јавних затвора. Не могу остати у беди и несрећи заточеништва, а да то не буде тумачено као повреда цареве милости, великодушности и племенитости – стога ће сви бити пуштени на слободу у року од 61 дан од потписивања овог мировног споразума, а у складу са старим добрим обичајима. Посебно што и војвода Никола Скарлати, његови синови и послуга, тренутно заробљени у Трансилванији, треба да буду размењени за бароне Петраша и Штајна,²⁴ заточене у Седам кула у Константинопољу, а по одредбама овог споразума то мора да се обави у року од 31 дана на граници с Влашком.

Што се пак тиче оних који су у личним заробљеништвима или их држе Татари, њима ће бити допуштено да своју слободу издејствују што скромнијом откупнином. Уколико заробљеник и онај ко га је заточио не успеју да се договоре, локалне судије разрешиће све постојеће несугласице. Уколико ни то не уроди плодом, заробљеници има да буду пуштени уз откупну цену коју су

24 У питању су двојица команданата из времена рата – капетан фон Штајн и Максимилијан Петраш. Фон Штајн је заробљен у јануару 1717. у борбама на Дунаву, код Молдаве. Максимилијан Петраш је заробљен у шајкашком сукобу код Титела марта/априла 1717. (Радмила Тричковић, *нав. дело*, 283, 286)

платили и они који су их заробили, а она ће бити доказана и исплаћена пред сведоком или под заклетвом, а поседници не смеју из похлепе инсистирати на вишој откупнини. Будући да турски султан неће послати своје људе да се постарају за ослобађање заробљеника, рачунаће се на честитост и поштење царевих управника да господаре заточеника обавежу да их пусте уз откупнину коју су и сами платили, па ће тако све наведено бити спроведено уз поштење на обе стране.

Док заробљеници са обе стране не буду пуштени, изасланици ваља да се побрину да барем буду милостиво третирани.

Члан 13. Према већ наведеним одредбама овог мировног споразума, трговци и једног и другог царства бавиће се својим послом неометано, безбедно и спокојно. Трговци пак и поданици из провинција које су већ под управом аустријског цара, а који буду морали да путују на позив цара из својих хришћанских земаља, имаће право да се, без обзира на народ коме припадају, слободно крећу те улазе и излазе с турске територије, уз посебне цареве исправе и писма око којих ће се посебно договорити за то одабрани изасланици. У турске области биће постављени конзули и преводиоци (опет по договору изасланика) чији ће задатак бити да омогуће несметану трговину. На исти начин ће и трговци на територији под управом аустријског цара добити права која уживају хришћани ослобођени намета, те ће и они осетити исту корист и безбедност од овог споразума.

Од становника Алжира, Туниса и Триполија строго се захтева да убудуће не предузимају ништа што би кршило одредбе овог мировног споразума. Такође треба забранити становништву Улциња, смештеног на морској обали, да се убудуће бави гусарењем, да напада и наноси штету трговачким бродовима; треба им одузети фрегате и гусарске лађе, те им забранити да изграде нове. Уколико поменути пирати буду и надаље, противно одредбама овог мировног споразума, нападали трговачке бродове, дрзнули се да им прилазе и наносе им штету, не само да ће морати да врате све што су опљачкали, да плате обештећење и да ослободе све заробљенике, већ ће бити и кривично гоњени у складу с постојећим законима те кажњени за пример осталима.

Како би се у трговачким пословима избегле било какве преваре, све што о томе буду одлучили и одредили посебни, за то одабрани изасланици, биће придодато и укључено у одредбе овог споразума.

Члан 14. И надаље ће бити забрањено да се пружају подршка и уточиште рђавим људима, злочинцима и побуњеницима. Обе стране имају обавезу да разбојнике или преступнике, чак и уколико су становници друге стране, ухапсе ако их нађу на својој територији и да их адекватно казне. Уколико пак то не учине, обавезни су да их изруче капетанима, односно управницима места где су их затекли да се скривају, који имају ингеренције да их казне. Уколи-

ко ни они то не учине, пашће у немилост свог цара/султана, изгубиће своју јавну функцију или бити кажњени уместо преступника. Како би се ова врста злодела додатно предупредила, ни једној ни другој страни није дозвољено да потпомаже или храни хајдуке, пљачкаше и такозване прибеге, односно све оне који, изван ингеренција цара или султана, живе од отимачине. И они и људи који их подржавају биће једнако кажњени. Чак и уколико буду, ухваћени у преступу, тражили уобичајену могућност искупљења, таква им се могућност неће пружити, већ ће бити премештени на што удаљенија места, далеко од пограничних области.

Члан 15. Како се не би нарушавао мир и спокој становништва у пограничним областима, Ракоци, Березењи, Антонио Естерхази, Форгач, Адам Ваји, Михаило Чаки и други Мађари који су се током рата одметнули од аустријског цара и уточиште потражили на турским територијама биће смештени у турске области удаљене од граница, а њиховим супругама биће допуштено да их следе и да с њима живе тамо где им се одреди боравиште.

Члан 16. На молбу Његовог светог царско-краљевског величанства да у овај мировни споразум буде укључен и пољски краљ, Турска је одговорила да још увек постоје извесни спорови који најпре морају бити разрешени како би Турска и Пољска склопиле чврст и дуготрајан мировни споразум, те да Пољска слободно предложи ако има шта на тему Чозима или било чега другог и да о томе, путем посланства или писма, извести Порту како би се о свему донеле праведне и исправне одлуке.

Члан 17. Како би се овај мировни споразум и успостављено пријатељство двојице владара додатно потврдили, биће с обе стране упућени изасланици који ће по устаљеном церемонијалу бити дочекани, примљени и угошћени од преласка границе до повратка назад, и који ће у знак пријатељства донети дарове које сами одаберу, а владари их одобре. Након што владари установе преписку, сусрешће се на граници у месецу марту, током равнодневице и разменити дарове на начин одавно установљен за то.

Изасланицима ће бити дозвољено да на двору посаветују владаре у вези са овим питањем и затраже све што мисле да је потребно.

Члан 18. Дворска правила и норме примања, угошћавања и уважавања јавних службеника – како док путују, тако и током званичног боравка – биће поштована и примењивана на обе стране, по одавно устаљеним обичајима и уз исте почести, а све у складу с рангом и ингеренцијама изасланика.

Легатима аустријског цара, те њиховим људима и пратњи биће дозвољено да носе одећу по сопственом избору, без било каквих ограничења. Исто тако ће сви службеници аустријског цара, без обзира на то да ли су дипломатски изасланици, резиденти или легати уживати у свим правима, привилегијама и слободама које уживају и службеници из других земаља које су пријатељи ото-

манске Порте – чак и веће, да би се тиме истакло да представљају аустријског цара, и биће им допуштено да сами поведу своје преводиоце. Курири пак и други службеници који ће се непрекидно кретати с територије аустријског цара на турске територије и обрнуто морају имати несметан и безбедан пролаз, као и одговарајуће гостопримство како би им путовање протекло што удобније.

Члан 19. Представници оба владара који ће за то добити пуномоћје треба да се свечано обавежу да ће се постарати да одредбе и чланове овог мировног споразума ратификује цар, или султан, те да документа буду званично размењена у року од 30 дана или раније, рачунајући од дана потписивања споразума.

Члан 20. Овај мировни споразум биће, уз Божју помоћ, на снази наредне 24 лунарне године и почеће да важи од дана потписивања. Након тог периода, или кад истекне пола од прописаних година, потписане стране, уколико то желе, могу продужити овај споразум на више година.

Тако се по слободној вољи и међусобном договору сада склапа мир између моћног и преузвишеног царско-краљевског величанства Аустрије и моћног и преузвишеног турског султана, њихових наследника, царстава и краљевстава, свих територија на мору и копну, градова, насеља, поданика и штићеника. Овај мир биће поштован као светиња, предано и без кршења.

Биће, уз огромну озбиљност, захтевано од свих губернатора, управника, војних заповедника, односно војске и свих могућих штићеника да одредбе и чланове овог мировног споразума у сваком погледу поштују, трудећи се да ни под каквим изговором не наруше и не угрозе постигнуто пријатељство и мир. Нека се уздрже од било каквих чарки и негују добросуседске односе, имајући у виду да ће у супротном бити најстроже кажњени.

Кримски пак кан и сва друга татарска племена, којим се год именом звала, такође се обавезују на поштовање овог мировног споразума, на помирење и неговање добрих односа са суседима. С тим у складу, забрањује им се било какво непријатељско деловање на територијама аустријског цара и против његових поданика или штићеника. Уколико се било ко од Татара дрзне да ове одредбе мировног споразума наруши, биће подвргнут најстрожој казни.

Тако, дакле, од датума потписивања овог споразума наступају мир, спокој и безбедност поданика оба царства, престају сва међусобна непријатељства и сви уживају у миру и сигурности. А како би сва непријатељства уистину што пре уминула, одредбе овог мировног споразума што пре ваља послати управницима пограничних области. Биће одређен рок од 20 дана како би они из удаљених крајева, посебно на границама, били обавештени о склапању овог мира. Након истека тог периода, било какав непријатељски чин с било које од страна биће неопозиво подвргнут одговарајућој казни.

Најзад, да би ових 20 чланова споразума, које су обе стране усвојиле и закључиле, било у сваком смислу и поштовано – а будући да су изасланици турског султана већ донели важећи и легитиман потписан документ споразума на турском језику – и ми га доносимо у верзији на латинском, као аутентичан и важећи документ, уз пуномоћ цара и сопствене печате и потписе.

Документ је сачињен на конгресу у Пожаревцу, у Србији, где смо се под шатором састали 21. јула 1718. године.

Дамјан Хуго,
војвода од Вирмонта

Михаил Пахвау

Assistant Professor Milica Kisić Božić, PhD
Faculty of Philosophy Novi Sad
Department of History
milica.kisic.bozic@ff.uns.ac.rs

Dejana Vasin, PhD
Novi Sad
dejanavasin@yahoo.com

AT THE BORDER BETWEEN THE TWO EMPIRES IN THE AUSTRO-TURKISH WAR 1716–1718.

SUMMARY

The war between Austria and the Ottoman Empire, conducted in the period 1716–1718, was finalized after the peace confirmation in Požarevac. In the aforementioned war, after brilliant victories near Petrovaradin, Timisoara and Belgrade, Austria was in position to expand its borders significantly on account of the Ottoman Empire. Peace negotiations were held in Požarevac, where the peace was signed in a pompous atmosphere on July 21, 1718. According to its clauses, Austria occupied large territories to the south of the Sava and the Danube rivers, which meant that a great part of Serbian people found themselves under the Austrian rule. Even though it was brief, this period under the Austrian rule had a notable role in the process of gradual progress Serbs had had in the areas of education, culture and church organization. The closer connections were made with Austria and the fellow citizens under its rule, which had a positive impact on the consequent ripening of the Serbian national thought on both sides of the rivers Sava and Danube. This was also a considerable factor for the awakening of the wish to become free from the Turks and the preparation of the First Serbian Uprising.

CIP - Каталогизација у публикацији
Библиотека Матице српске, Нови Сад

93/94(497.113)

СПОМЕНИЦА Историјског архива “Срем” / главни
уредник Ненад Нинковић. - 2002, 1.- Сремска Митровица
: Историјски Архив “Срем”, 2002.- 24 cm.

ISSN 1451-3676

COBISS .SR-ID 186901511

ISSN 1451-3676

9 771451 367004